

Geliş Tarihi/Received: 18.04.2018

Kabul Tarihi/Accepted: 12.10.2018

DOI: 10.17155/omuspd.416474

14 HAFTALIK ÖZEL EĞİTİM DERSİ UYGULAMASININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM VE ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Elif TOP¹

ÖZET

Bu çalışmada, 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumlarına etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Spor Bilimleri Fakültesi'nde okuyan 18-30 yaş ($\bar{X}=20.74\pm 1.93$ yıl) aralığında toplam 180 öğrenci (Kadın: 46, Erkek: 134) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan bireyler deney (n=89) ve kontrol gruplarına (n=91) ayrılarak, deney grubu 14 haftalık bir eğitime tabi tutulmuş olup, kontrol grubuna ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Araştırmada, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla demografik özellikleri içeren "Kişisel Bilgi Formu", empatik eğilimlerini değerlendirmek için Dökmen (1988) tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği", ve engelli bireylere yönelik tutumlarını değerlendirmek için Dökmen (2000) tarafından geliştirilen "Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Test sonuçları değerlendirildiğinde; grupların empatik eğilim ve engellilere yönelik tutum puanlarının ön-test ve son-test karşılaştırmalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Ayrıca, deney ve kontrol gruplarının ön ve son-test empatik eğilim ve engellilere yönelik tutum puanları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Sonuç olarak; 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde istatistiksel olarak bir etkisinin olmadığı, fakat verilen eğitimin üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde pozitif etki ettiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Empati, engelli bireyler, tutum

THE EFFECTS OF 14-WEEK SPECIAL EDUCATION COURSE ON EMPATHIC TENDENCIES AND ATTITUDES OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS DISABLED PEOPLE

ABSTRACT

The present study investigated the effects of 14-week special education course on empathic tendencies of university students and their attitudes towards people with disabilities. The sample of the study consists of a total of 180 students (46 females and 134 males) between the ages of 18-30 ($\bar{X}=20.74\pm 1.93$ year), who studied in the Faculty of Sports Sciences. The participants taking part in the study were divided into experimental (n=89) and control (n=91) groups, and while the experimental group was given a 14-week education course, the control group was not subjected to any education. In the present study, a "Personal Information Form" was used in order to determine the socio-demographic characteristics of the students, the "Empathic Tendency Scale" developed by Dökmen (1988) was used to evaluate their empathic tendencies, and the "Scale of Attitudes towards Disabled People" developed by Dökmen (2000) was employed to evaluate their attitudes towards people with disabilities. When the test results were evaluated, no statistically significant difference was found between the pre-test and post-test 'Empathic Tendency Scores' and 'Attitudes Towards Disabled People Scores' of the groups ($p>0.05$). In addition, no statistically significant difference was found between the pre-test and post-test of 'Empathic Tendency Scores' and 'Attitudes Towards Disabled People Scores' of the experimental and control groups ($p>0.05$). Consequently, it was determined that the 14-week special education had no statistically significant effect on the empathic tendency of university students who studied in the Faculty of Sports Sciences and their attitudes towards people with disabilities, but it had a positive effect on their attitudes towards people with disabilities.

Keywords: Attitude, empathy, people with disabilities

¹ Uşak Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Uşak. elif.top@usak.edu.tr

GİRİŐ

Eđitim; insanların toplum yařayıőında yerlerini almaları için gerekli olan bilgi, beceri ve anlayıőları elde etmelerine, kiőiliklerini geliőtirmelerine okul içinde veya dıőında, doğrudan veya dolaylı yardım etmesi olarak tanımlanmaktadır [1]. Birey eğitim sırasında, yaőadıđı sosyolojik yapının kúltürünü anlamak ve o toplumun içinde kabul gören davranıőları kazanmak zorundadır. Her sosyolojik yapı, kendisinin yapı taőı olan bireyin, toplumu geliőtirmesini ve çeőtli özellikler kazanarak devam ettirmesini ister. Bunun sağlanabilmesi için, toplumun bireylerde bulunmasını istediği özellikler bütünü belirlenir ve bu özellikler bütünü bireylere eğitim yoluyla aktarılmaya çalıőılır [2]. Eđitim alan bireylerde davranıő deđiőikliđine yol ačan özelliklerin kazandırılması için plan ve düzenlemelerin de bulunması gerekmektedir.

Empatinin birçok tanımı yapılmasına karőın; bir insanın kendisini karőısındaki kiőinin yerine koymasını, karőısındaki kiőinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasını olarak ifade edilmektedir [3]. Yaőamın her aőamasında başkalarının ne hissettiğini bilmek önemli kabul edilmektedir. Sağlıklı bir gelişim için bireylerde oluşması gereken empati becerisinin düşük olması, azalan sosyal iliőikilerden kaynaklanmakta, azalan bu sosyal iliőikiler için de empatik tepkilerin önemli olduğu belirtilmektedir [4]. Bireylerin yakın kiőilerarası iliőki kurma becerileri arttıka saygı, ortak hedef oluőturma, güven ve empati becerilerinin de artacağı belirtilmektedir [5]. Empatinin; genel olarak genetik bir karakter özelliği olarak gösterilmesine karőın okullarda öğretililebilecek bir sosyal beceri olduğu da ileri sürülmektedir [6]. Batson ve ark. [7], geçmişinde insanlara yardım etme özellikleri bulunan bireylerin herhangi bir eğitim almadan empatik eğilimi olabileceğini, empatik eğilimin genetik bir kişilik özelliği olduğunu belirtmektedir. Strayer ve Roberts [8] empatinin, sosyal davranıőların olumlu olmasına katkı sağladığını ve problem davranıőların oluşmasını engellediğini, yoksunluğunun ise özellikle saldırganlığa sebep olabileceğini vurgulamaktadır.

Engelli bireylere karşı tutum, toplum ve eğitim için önemli bir faktördür [9]. Tutumlar; bireysel yada grup olarak geçirilen yaşantılar ve zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal olarak birçok faktörden etkilenmektedir. Pozitif tutumların, engelli bireylerin psikolojik ve sosyal yönden kabul edilmesini [10], negatif tutumların ise kabul edilmeme [11] ve ayırım [12] gibi kararlara neden olduğu belirtilmektedir. Engelli bireylere karşı tutumda bireylerin empati becerileri önemli bir rol oynamaktadır. Engelli bireylere karşı tutumla ilgili yapılan

araştırmalarda; mezun olunan okul türüne [13], eğitim alma [14-16], öğrencilerin yakınları arasında engelli bireye sahip olup-olmama [13,17,18] faktörlerine değinilmiştir. Ayrıca, engelli bireyler hakkında bilgi sahibi olan bireylerin bu bireylere karşı daha pozitif tutum sergiledikleri belirtilmiştir [19,20]. Özel eğitim uygulamalarını etkileyen etmenler bulunmaktadır. Bunlar; engelli öğrenci sayısı, engelli öğrencilere sağlanan hizmet türü, alandaki uzmanların yeterlilikleri, yardım programları ve eğitim programlarında oluşan değişikliklerdir [21]. İleriki yaşamında öğretmenlik mesleğine adım atacak bireylere verilecek olan eğitimin nitelikli olması ve eğitim alan bireyler üzerinde olumlu değişikliğe yol açması gerekmektedir. Engelli bireylere eğitim verecek öğretmen adaylarında, engelli bireylere karşı olumsuz tutum olmaması ve bunun için empati özelliklerinin gelişmiş olması da beklenmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmanın amacı da; spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim ve engellilere yönelik tutumlarının ne düzeyde olduğu, 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının öğrencilerin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde etkisinin olup-olmadığının incelenmesidir.

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Bu araştırma, bilişsel ve duyuşsal odaklı etkinlikleri içeren 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemek üzere düzenlenen deneysel bir çalışmadır. Bu araştırmada temel araştırma deseni olarak “ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen” seçilmiştir. Özellikle sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde deney ve kontrol grubunun seçkisiz (rastgele) atanmasının mümkün olmadığı durumlarda bu desenin kullanımının daha uygun olduğu belirtilmektedir [22].

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini; Spor Bilimleri Fakültesi’nde öğrenim gören 18-30 yaş (\bar{X} = 20.74±1.93 yıl) aralığında çalışmaya gönüllü olarak katılan toplam 180 öğrenci (Kadın= 46, Erkek= 134) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan bireyler deney (n= 89, \bar{X} = 21.28±1.61 (yıl)) ve kontrol gruplarına (n= 91, \bar{X} = 20.22±2.08 (yıl)) ayrılmıştır. Bu bireylere ait sosyo-demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Deney grubu 14 haftalık (90 dk./1 gün/14 hafta) bir eğitime

tabi tutulmuş olup, kontrol grubuna ise herhangi bir uygulama yaptırılmamıştır. Bu çalışma, Uşak Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 10/11/2016 tarih ve 2016-38 sayı ile onay almıştır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özellikleri

		Deney Grubu (N) %	Kontrol Grubu (N) %
Cinsiyetiniz	Kadın	26 %56,5	20 %43,5
	Erkek	63 %47,0	71 %53,0
Bölümünüz	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	49 %52,1	45 %47,9
	Spor Yöneticiliği	39 %45,9	46 %54,1
Yaptığınız spor türü nedir?	Bireysel Sporlar	46 %49,5	47 %50,5
	Takım Sporları	42 % 50,6	41 %49,4
Ailenizde engelli birey bulunmakta mıdır?	Evet	28 %48,3	30 %51,7
	Hayır	61 %50,0	61 %50,0

Eğitim Uygulaması

Eğitim öncesinde her iki gruba “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından deney grubunda bulunan öğrencilere 14 hafta boyunca hangi çalışmaların yapılacağı planlanmıştır. 14 hafta devam eden uygulamalar sırasında deney grubunda bulunan öğrencilere; engellilik kavramı, engel oluşumuna etki eden faktörler, zihinsel engelli bireyler ve eğitimleri, işitme engelli bireyler ve eğitimleri, görme engelli bireyler ve eğitimleri, fiziksel engellilerde rehabilitasyon, eğitim ve toplumsal katılım, özel eğitim gerektiren bireyler için beden eğitimi ve spor ve engelli hakları hakkında bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Bu bilgilerin verilmesinin yanı sıra engelli bireylere yönelik yanlış tutum ve inançların neler olduğu ve nasıl davranıldığında daha faydalı olunacağı konularında da bilgilendirme yapılmıştır. Eğitimler sınıf ortamında, yüz yüze anlatım yöntemi ile yazılı, görsel ve teknolojik materyallerden yararlanılarak uzman bir kişi tarafından yapılmıştır. Kontrol grubunda bulunan öğrencilere ise 14 haftalık süreçte engelli bireylerle ilgili herhangi bir uygulama ve bilgilendirme yapılmamıştır. Deneysel uygulamanın yapıldığı

14 haftalık sürenin bitiminde deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilere “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” tekrar uygulanarak süreç sonlandırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ), bireylerin günlük yaşamdaki empati kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla Dökmen [23] tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, likert tipte olup 20 sorudan oluşmakta ve her soruya 1’den 5’e kadar puan verilmektedir. Puanları toplarken 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15. sorular tersinden toplanmaktadır. Ölçekten alınacak minimum puan 20, maksimum puan ise 100’dür. Toplam puan bireylerin empatik eğilim puanlarını ifade etmektedir. Puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir. EEÖ, Dökmen [23] tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna ölçeğin tekrarı yöntemiyle, üç hafta arayla iki defa uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen ölçeğin güvenilirliği 0.82’dir. Katılımcı ölçeğin tek ve çift maddelerinden aldıkları puanlar arasındaki ölçeği yarılama güvenilirliği 0.86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin araştırma grubu için Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.72 olarak bulunmuştur.

Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği

Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği (EYTÖ), Dökmen [24] tarafından geliştirilen, geçerliliği ve güvenilirliği olan bir tutum ölçeğidir. Ölçeğin, Cronbach alfa katsayısı .91 ve iki yarım güvenilirlik katsayısı ise .83 bulunmuştur. 30 maddeden oluşan 5 basamaklı Likert tipi ölçek, “Tamamen Katılıyorum” 1, “Katılıyorum” 2, “Kararsızım” 3, “Katılmıyorum” 4, “Hiç Katılmıyorum” 5 olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin 2, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25. maddeleri tersine puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150 ve en düşük puan 30’dur.

İstatistiksel Analiz

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Windows SPSS IBM istatistik programı kullanılmıştır. İstatistiksel analiz için, sonuçlar ortalama değerler ve standart sapma olarak ifade edilmiş olup, karşılaştırmalarda $\alpha = 0.05$ önemlilik düzeyi dikkate alınmıştır. Parametrelerin dağılımları Kolmogorov-Smirnov normallik testiyle incelenmiş olup ($n > 50$), ayrıca basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmıştır. Grupların empatik eğilim ve engellilere

yönelik tutum ön-test ve son-test değerleri bağımsız gruplar t- testi (Independent Samples T-Test) ile, deney ve kontrol grubunun ön-test ve son-test değerleri arasındaki farklar ise eşleştirilmiş t- testi (Paired Samples T-Test) ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 2. Grupların EEÖ ve EYTÖ ön-test değerlerinin karşılaştırılması

	Gruplar	n	Ort.	Sd	t	p
EEÖ	Deney	89	70,86	8,99	,360	,719
	Kontrol	91	70,40	8,08		
EYTÖ	Deney	89	121,58	14,01	-1,191	,235
	Kontrol	91	124,21	15,60		

Empatik eğilim ($t_{(178)}$; ,360; $p>0,05$) ve engellilere yönelik tutum ($t_{(178)}$; -1,191; $p>0,05$) ön-test sonuçları değerlendirildiğinde; deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Grupların EEÖ ve EYTÖ son-test değerlerinin karşılaştırılması

	Gruplar	n	Ort.	Sd	t	p
EEÖ	Deney	89	70,88	7,83	,828	,409
	Kontrol	91	69,94	7,43		
EYTÖ	Deney	89	123,77	13,63	-1,240	,217
	Kontrol	91	126,34	14,10		

Empatik eğilim ($t_{(178)}$; ,828; $p>0,05$) ve engellilere yönelik tutum ($t_{(178)}$; -1,240; $p>0,05$) son-test sonuçları değerlendirildiğinde; deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 3).

Tablo 4. Deney ve kontrol grubunun EEÖ ve EYTÖ ön-test ve son-test değerlerinin karşılaştırılması

	Gruplar	n	Ön-test Ortalama± Sd	Son-test Ortalama± Sd	t	p
EEÖ	Deney	89	70,86±8,99	70,88±7,83	-,030	,976
	Kontrol	91	70,40±8,08	69,94±7,43	,666	,507
EYTÖ	Deney	89	121,58±14,01	123,77±13,63	-1,308	,194
	Kontrol	91	124,21±15,60	126,34±14,10	-1,342	,183

Deney grubu empatik eğilim ($t_{(88)}$; ,030; $p>0,05$) ve engellilere yönelik tutum ($t_{(88)}$; -1,308; $p>0,05$) ön-test ve son-test ile kontrol grubu empatik eğilim ($t_{(90)}$; ,666; $p>0,05$) ve engellilere yönelik tutum ($t_{(88)}$; -1,342; $p>0,05$) ön-test ve son-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumlarına etkisi incelenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının empatik eğilim ön-test ve son-test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 2, 3). Ayrıca, deney grubu empatik eğilim ön-test ve son-test ile kontrol grubu empatik eğilim ön-test ve son-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4). Empatinin gelişimine yönelik çok farklı görüşler ileri sürülmektedir. Psikanaliz kuramı empatinin erken çocukluk döneminde (çocuk/ebeveyn ilişkileri) geliştiğini belirtirken, sosyal öğrenme kuramı ise empatinin koşullar içinde kazanıldığını ileri sürmektedir [25]. Cunico, Sartori, Marognoli ve Meneghini [26] hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati becerilerinin gelişimine ve artmasına yönelik yaptıkları deneysel çalışma sonucunda verilen empati eğitiminin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kahrman ve ark, [27]'nin empati eğitiminin, hemşirelerin empati becerilerine etkisini incelediği araştırmada; deney grubu, son-test karşılaştırmasında kontrol grubuna göre istatistiksel olarak daha yüksek değer elde etmiştir. Oz [28] ise; empati eğitiminin, hemşirelerin empatik eğilim ve onların hastaları ile olan iletişim becerileri üzerine etkisini incelemiştir. Empati eğitimi sonucunda; deney grubunda empatik iletişim becerilerinin geliştiği fakat bu eğitimin empatik eğilim düzeylerinde bir değişiklik yapmadığı belirlenmiştir. Karaca, Açıkgöz ve Akkuş [29] empatik beceri eğitim programının; öğrencilerin empatik eğilim ve empatik becerilerinin gelişimine etkisini inceledikleri çalışmada; empatik beceri geliştirme programı ile hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin empatik becerilerinin önemli oranda arttığı, ancak empatik eğilimlerinde değişiklik olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi empati ile ilgili verilen eğitimlerin bireylerin empati becerilerini artırdığı, fakat empatik eğilimlerinde değişiklik yaratmadığı belirtilmiştir. Araştırma bulgularımız yapılan çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Araştırmada; deney ($\bar{X}= 70,86\pm 8,99$) ve kontrol ($\bar{X}= 70,40\pm 8,08$) gruplarının

empatik eğilim ön-test değerleri ortalamanın üzerindedir. Ayrıca her iki grubun da ailelerinde engelli birey bulunmaktadır. Bu faktörlerin özel eğitim dersi uygulamasının bireylerin empatik eğilim düzeylerinde istatistiksel olarak bir artışa neden olmadığı söylenebilir.

Deney ve kontrol gruplarının özel eğitim almadan önceki engellilere yönelik tutum - puanları arasında ve eğitim sonrasındaki puanları arasında bir farklılık tespit edilememiştir (Tablo 2, 3). Ayrıca, deney ve kontrol grubunun ön ve son-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 4). Çalışmamızda; eğitime tabi tutulan bireylerin engelli bireylere yönelik tutum ortalama değerlerinde çok az bir değişim olduğu belirlenmiştir ($p>0,05$). Literatürde engellilere yönelik olumlu tutumların eğitimle geliştirildiğini bildiren araştırmalar mevcuttur [16,31-33]. Bununla birlikte Şahin ve Güldenoğlu'nun [14] yaptıkları çalışmada benzer sonuç tespit edilmemiştir. Yapılan bir araştırma sonucuna göre; öğretmenlerin engelliliğe ilişkin tutumlarında medeni durum, eğitim durumu ve ailede engelli birey bulunmasının bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir [18]. Yukarıdaki çalışmalarda da belirtildiği gibi, engelli bireyler ile geçirilen yaşantılar, ailesinde engelli birey bulunma durumu ve bu bireyler ile ilgili eğitim alan kişilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada da; deney ($\bar{X}=121,58\pm14,01$) ve kontrol ($\bar{X}=124,21\pm15,60$) gruplarının engellilere yönelik tutum ön-test değerlerinin ortalamanın üzerinde olması ve ayrıca her iki grubun da ailelerinde engelli birey bulunması çalışma sonuçlarına etki ettiği söylenebilir.

Spor bilimleri fakültesinde okuyan öğrenciler ile yapılan bu çalışmada, teorik olarak verilen eğitimin yeterli olmadığı, engelli bireyler ile ilgili uygulama çalışmalarının ve empati eğitim programlarının da eğitime dahil edilmesi ile birlikte daha etkili olacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak; 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ve engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde istatistiksel olarak bir etkisinin olmadığı, fakat verilen eğitimin üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları üzerinde pozitif etki ettiği belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

1. Kck ZA, Polat S. İlköğretim okul yöneticilerinin eğitime ve eğitimin amaçlarına ilişkin görüşleri. Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2013; 3 (1): 239-255.
2. Ekinci ., Aybek B. Analysis of the empathy and the critical thinking disposition of the teacher candidates. Elementary Education Online, 2010; 9 (2): 816-827.
3. Dökmen . İletişim atışmaları ve empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 14. Baskı, 1997.
4. Bailey PE, Henry JD, Von Hippel W. Empathy and social functioning in late adulthood. Aging & Mental Health, 2008; 12 (4): 499-503.
5. Richards JC. Mentoring preservice teachers in a community of practice summer literacy camp: master's students' challenges, achievements, and professional development. The Qualitative Report, 2010; 15 (2): 318-339.
6. Pala A. ğretmen adaylarının empati kurma dzeyleri üzerine bir araştırma. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2008; 23 (1): 13-23.
7. Batson CD, Sager K, Garst E, Kang M, Rubchinsky K, Dawson K. Is empathy-induced helping due to self–other merging? Journal of Personality and Social Psychology, 1997; 73 (3): 495-509.
8. Strayer J, Roberts W. Empathy and observed anger and aggression in five-year-olds. Social Development, 2004; 13 (1): 1-13.
9. Benomir AM, Nicolson RI, Beail N. Attitudes towards people with intellectual disability in the UK and Libya: A cross-cultural comparison. Research in Developmental Disabilities, 2016; 51-52: 1-9.
10. Werner S, Peretz H, Roth D. Israeli children's attitudes toward children with and without disabilities. Early Childhood Research Quarterly, 2015; 33: 98-107.
11. de Boer AA, Munde VS. Parental attitudes toward the inclusion of children with profound intellectual and multiple disabilities in general primary education in the Netherlands. Journal of Special Education, 2014; 1-9.
12. Keith JM, Bennetto L, Rogge RD. The relationship between contact and attitudes: Reducing prejudice toward individuals with intellectual and developmental disabilities. Research in Developmental Disabilities, 2015; 47: 14-26.
13. Sarı HY, Bektaş M, Altıparmak S. Hemşirelik ğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. Yeni Tıp Dergisi, 2010; 27: 80-83.
14. şahin F, Gldenoğlu B. Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2013; 2 (1): 214-239.
15. Bergman MM, Hanson CS. The relationship between participation in a sports cAMP and students' attitudes towards persons with disabilities. Occup Ther Health Care, 2000; 12 (4): 51-63.
16. Alptekin S, Batık MV. Özel eğitim bölümü ğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına zel eğitim dersinin etkisi. e-International Journal of Educational Research, 2013; 4 (4): 18-34.
17. avuşoğlu G, Unver S, Islamoğlu I, Makaracı Y. A research of the attitudes of sports sciences students towards disabled people. Turkish Journal of Sport and Exercise, 2014; 16 (3): 26-30.

18. olak M, etin C. ğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. Dokuz Eyll Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014; 29 (1): 191-211.
19. Brook U, Galili A. Knowledge and attitudes of high school pupils towards children with special health care needs: An Israeli exploration. Patient Education and Counseling, 2000; 40: 5-10.
20. Vignes C, Godeau E, Sentenac M, Coley N, Niavarro, F., Grandjean, H, et al. Determinants of student's attitudes towards peers with disabilities. Developmental Medicine & Child Neurology, 2009; 51: 473-479.
21. Cochran-Smith M. Constructing outcomes in teacher education: Policy, practice and pitfalls. Education Policy Analysis Archives, 2001; 9: 1-34.
22. Yıldırım A, ŐimŐek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları, 2000.
23. Dökmen . Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile llmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1988; 21: 155-190.
24. Dökmen ZY. Engellilere yönelik tutum leği, geliştirilmesi, geçerliği ve güvenirliği (bildiri). XI. Ulusal Psikoloji Kongresi, 2000; 20-22 Eylül, Ege Üniversitesi, İzmir.
25. Tanrıdağ Ő. Ankaradaki ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan personelin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.1992.
26. Cunico L, Sartori R, Marognolli O, Meneghini AM. Developing empathy in nursing students: A cohort longitudinal study. Journal of Clinical Nursing, 2012; 21: 2016-2025.
27. Kahriman I, Nural N, Arslan U, Topbas M, Can G, Kasim S. The effect of empathy training on the empathic skills of Nurses. Iran Red Crescent Med J, 2016; 5: 18(6).
28. Oz F. Impact of training on empathic communication skills and tendency of nurses. Clin Excell Nurse Pract., 2001; 5 (1): 44-51.
29. Karaca A, Açıkgöz F, Akkuş D. Eğitim ile empatik beceri ve empatik eğilim geliştirilebilir mi?: Bir Sağlık Yüksekokulu rneği. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2013; 4 (3).
30. Sezer F. Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; deneysel bir uygulama. e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences, 2012; 7 (1): 16-26.
31. Grsel F. Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2006; 31: 67-73.
32. Akbuğa B, Grsel F. Bilgilendirme yoluyla beden eğitimi spor yüksekokulu ğrencilerinin engelli bireye yönelik değişen tutumları. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2007; 1: 5-8.
33. Paksoy-Erbaydar P, Karadağ-Caman O, Cilingiroglu N. How do municipality employees in Ankara approach persons with disabilities? Disability and Health Journal, 2013; 6: 391-398.